

کاوش نامه علوم انسانی
نشریه علمی - پژوهشی دانشگاه یزد
پیش شماره ۱، سال اول (بهار ۱۳۷۹) - شماره پیاپی: ۱
صاحب امتیاز: دانشگاه یزد
مدیر مسئول: دکتر محمد علی صادقیان
سر دبیر: دکتر سید محمود الهام بخش
مدیر داخلی: کاظم مهتدیانی
امور چاپ: انتشارات دانشگاه یزد
صفحه پردازی و ویراستاری فنی نمونه‌ها: مهری زینی
چکیده‌های انگلیسی: حمید علامی
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
حروف چینی: مؤسسه تایپ دانشگاه (مشهدی بافان)
امور رایانه: طاهره طلاییان
طرح جلد: علی رضا سهیلی زاده
اجرای طرحها و صفحه‌آرایی: عباس علی نجم‌آبادی (یزدمنتظر: ۳۴۱۲۲)
خوش نویس: محمود رهبران
امور اجرایی: محمد تقوایی

مضمون مقالات و نوشته‌های کاوش نامه تنها بیان‌کننده دیدگاهها و باورهای نویسندگان است.
کاوش نامه در ویرایش نوشته‌ها و تصرفات کمی بر اساس رأی داوران تخصصی آزاد است.

● اعضای هیأت تحریریه

«بر اساس حروف الفبا»

الف) از سایر دانشگاهها و مراکز آموزش عالی:

دکتر علی اکبر سیف	دکتر علیمحمد حاضری	دکتر جلیل تجلیل
دکتر محمد غلامرضایی	دکتر بهلول علیجانی	دکتر غلامحسین شکوهی
دکتر مهدی محقق	دکتر یوسف کریمی	دکتر علیمحمد کاردان

ب) از دانشگاه یزد:

دکتر محمدعلی صادقیان	دکتر کرامت الله زیاری	دکتر جلیل بهارستان
دکتر مهدی نوابپور	دکتر مهدی ملک ثابت	دکتر علیمحمد فضیلت فر

فهرست

- سخن آغازین ..... دکتر محمدعلی وحدت ۱۰
- گفتار مدیر مسؤول ..... دکتر محمدعلی صادقیان ۱۲
- پیام سر دبیر ..... دکتر سید محمود الهام بخش ۱۴
- اعتدال از دیدگاه اسلام ..... دکتر سید محمد موسوی زاده ۱۸
- نبردهای آغازین اسلام در آفریقا ..... دکتر محمد رضا رحمتی ۳۷
- زبان فارسی و روابط فرهنگی ایران و بنگلادش ..... دکتر محمد کاظم کهدویی ۴۸
- سخنی در باب بلاغت ..... دکتر رمضان بهداد ۶۶
- نقش بازخورد ضمنی منفی در بهبود توانش زبانی ..... حمید عالمی ۱۰۱
- فرهنگ و ارتباطات ..... دکتر محمد عابدی اردکانی ۱۱۲
- دشواریهای پژوهش در ادبیات فارسی ..... دکتر یدالله جلالی پندری ۱۳۹
- معرفی کتاب: ۱۴۷
- یک رویداد علمی: ۱۵۲
- چکیده‌های مقالات به انگلیسی: ..... (۱-۷) ۱۵۳

سخن آغازین

بشر امروز در عصر «تمدن دانش‌پر» به سر می‌برد و جهان با انفجار اطلاعات و پیشرفت حیرت‌آور فناوری روبه‌رو است. دسترسی آسان به وسایل ارتباطی و فراهم آمدن امکان انتقال سریع و انبوه اطلاعات از طریق شبکه ارتباطات بین‌المللی و ملی چالش‌های تازه‌ای را پیش روی مراکز علمی و آموزشی، اندیشمندان، پژوهشگران و دست‌اندرکاران حوزه‌های مختلف علمی قرار داده است.

در این میان، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی نقش و اهمیت فزاینده‌ای یافته‌اند. آنها همزمان با تولید اطلاعات و دستاوردهای علمی تازه و کمک به توسعه قلمرو علوم و فنون، وظیفه انتقال دانش به دانشجویان و نشر و ترویج یافته‌های تحقیقی و تازه‌های دنیای علم و فناوری را نیز به عهده دارند.

در رابطه با تربیت و پرورش نسل جوان، توجه به ابعاد مختلف علوم انسانی اهمیتی دوچندان یافته است. بی‌تردید، فراهم سازی شرایط مناسب برای پرورش مطلوب کودکان، نوجوانان و جوانان جامعه نیازمند توجه خاص به توسعه «علوم انسانی» و در دسترس قرار دادن یافته‌ها و دیدگاه‌های تازه در این حوزه علمی است.

متخصصان تعلیم و تربیت بر این باورند که تعمیق آموزش و دوام آن در گرو بهبود روش‌ها، توسعه پژوهش و نشر و به‌کارگیری دستاوردهای علمی و تحقیقی تازه در زمینه تعلیم و تربیت است. انتشار آثار مکتوب اندیشمندان، متفکران، استادان و پژوهشگران یکی از بهترین و ماندگارترین روش‌های ترویج و انتقال یافته‌های علمی و فنی آنها به شمار می‌آید. مدیریت دانشگاه یزد با توجه به این ضرورت، حرکتی را که در جهت انتشار نشریه‌ای علمی-پژوهشی در حوزه علوم انسانی این دانشگاه شروع شده است مورد حمایت کامل قرار داده و از انتشار مجله «کاوش‌نامه علوم انسانی» استقبال نموده است.

حاصل تلاش مستمر و صادقانه مدیر مسؤول محترم، سردبیر سخت‌کوش و همکاری و نظارت ارزشمند و مسؤولانه اعضای محترم هیأت تحریریه «کاوش‌نامه» در قالب اولین پیش‌شماره این مجله اینک در برابر دیدگان ژرف‌بین شما قرار دارد. مسؤولین ارجمند و اداره‌کنندگان صمیمی کاوش‌نامه تا رسیدن به این مرحله بسیار کوشیده‌اند که به نوبه خود، سزاوار تشکر فراوان است.

بی‌تردید، ادامه انتشار موفقیت‌آمیز کاوش‌نامه باب دیگری را به روی پژوهشگران و اندیشمندان صاحب‌اثر در حوزه علوم انسانی باز نگه خواهد داشت و تدبیر مؤثری برای نشر آثار ارزشمند آنان محسوب خواهد شد. با همین امید، همکاری استادان معزز و محققان گرانقدر و پیوند فکری و علمی آنها را با دانشگاه یزد و مجله کاوش‌نامه ارج می‌گذاریم و پیشاپیش، دستان توانمند و صمیمی آنان را می‌فشاریم و به حاصل ارزشمند این همکاری امید بسیار داریم.

دکتر محمد علی وحدت

رئیس دانشگاه یزد

گفتار مدیر مسؤول

ای نیام تو بهترین سرآغاز بی نام تو نامه کی کنم باز؟

ای کارگشای هر چه هستند نام تو کلید هر چه هستند

اکنون که به لطف لایزالی پروردگار، یکی از آرزوهای دیرین استادان و فرهیختگان مجتمع علوم انسانی دانشگاه یزد تحقق می یابد و نخستین شماره مجله علمی پژوهشی «کاوش نامه» به زیور طبع آراسته می گردد، خدای را سپاس می گویم و آرزو می کنم در این راه ما را یاری کند تا بتوانیم با ادامه انتشار این نشریه علمی پژوهشی در خدمت به تاریخ و ادب و فرهنگ گسترده میهن اسلامی خود سهمی هر چند اندک داشته باشیم.

مایه بسی مباهات است که انتشار نخستین شماره این مجله با سالی مقارن گردیده که به نام نامی مولای متقیان، جامع علم و ایمان، علی بن ابی طالب (علیه السلام) نام گذاری شده است، شخصیت والایی که «زبان فصاحت در وصف شمایل او اخرس» است.

زبان ناطقه در وصف شوق اولال است چه جای کلک بریده زبان بیهده گوست؟
شیخ بزرگوار سعدی شیرازی در مناقب آن حضرت چه خوش سروده است:

کس را چه زور و زهره که مدح علی کند؟ جبّار در مناقب او گفته «هَلْ أَتَى»

شیر خدا و صفدر میدان و بحر جود جان بخش در نماز و جهان سوز در و غا

دیباجه مرّوت و سلطان معرفت لشکرکش فتوت و سردار اتقیا

ما این تقارن فرخنده را به فال نیک می گیریم و امیدواریم به برکت نام این بزرگمرد

تاریخ بشریت، بتوانیم این رسالت خطیر را به نحو شایسته ای به پایان بریم.

توصیه کوچک این حقیر به استادان جوان که تازه به درجه عالی تحصیل نایل آمده و به

کسوت استادی آراسته گردیده اند آن است که اندوخته های علمی خود را تنها به آموزش در

کلاسهای درس اختصاص ندهند و بکوشند تا با پژوهش و نگارش، گروه بیشتری را از دانش و تخصص خود بهره‌مند سازند. چه، دانش وقتی در قید کتابت و نگارش در آید، ماندنی می‌شود و نام صاحب خود، یعنی دانشمند، را ماندگار می‌سازد. دانشمندان بزرگی که مایه مباهات ملت‌ها و کشورهای مختلف جهان شده‌اند نام خویش را در آثارشان جاوید ساخته‌اند - گر چه به ظاهر در میان مردم نیستند.

در آیین مقدس اسلام نیز نسبت به امر نگارش سخت تأکید شده است. پیامبر گرامی اسلام (ﷺ) فرمود:

«قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ» (دانش را با نگارش نگاه دارید).

شاعری این حدیث شریف را در قالب یک رباعی لطیف بیان کرده است:

اندیشه تو گر چه بود در خوشاب   تابان نشود تا که نیاید به کتاب
گر طبع نشد به دست مردم نفتاد   چون برق جهنده است و چون نقش بر آب
همچنین به مولا علی (ع) نسبت داده‌اند:

«كُلُّ عِلْمٍ لَيْسَ فِي الْقِرطاسِ ضَاع»

(هر دانشی که در کاغذ و دفتری ضبط نگردید، از میان رفت).

خواست و آرزوی دیگر ما این است که استادان و نویسندگان صاحب نظر که ره یافتگان وادی بینش و فضیلت و پویندگان طریق دانش و معرفت هستند، با ارسال آثار ارزشمند خود به دفتر مجله «کاوش نامه» ما را یاری دهند تا بتوانیم این راه بس خطیر را ادامه دهیم و با استفاده از آثار پربارشان، خوشه چین خرمن دانش آنان باشیم.

ما بدین مقصد عالی نتوانیم رسید   هم مگر پیش نهد لطف شما گامی چند

محمدعلی صادقیان

مدیر مسؤول

پیام سردبیر

به نام آن دانای نهان و آشکارا

یزدان دانا را سپاس که آدمی را مهمان ادیم زمین ساخت و در تن او توان و در دلش شوق کاوش انداخت. او که به مدد آفتاب وحی و مصابیح کواکب آسمانی، راه کسب دانش و پژوهش و کاوش در آثار و اسرار آفرینش را بر انسان، این مخلوق خلاق، هموار ساخت. و درود بی پایان بر همه پیام‌آوران و وحی الهی که راهنما و راهگشای «الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ» به شمار می‌آیند، خاصه خاتم نبوت و مفتوح ابواب مرآت و فتوت حضرت ختمی مرتبت - محمد مصطفی - صلی الله علیه و آله و سلم، و آل و اصحاب گرامی و نامی‌اش که حاملان لوای دانش و ناقلان لوح بینش بشری هستند و اندک دانسته‌های دیگران پرتوی از فروغ علم و کمال آن کاملان طریق تحقیق محسوب است.

خطه خوش نام باصفای یزد از دیرباز، زادگاه و گذرگاه دانشمندان و کاوشگران عرصه تعلیم و تحقیق بوده، وجود مدارس و مکاتب و کتابخانه‌های کهن در این دیار دیرین خود گواه رونق دیرپا و دیریاز و دور و دراز بازار دانش و بینش در این دارالعباد می‌تواند باشد. خوشبختانه مشعل عالمگیر علوم قدیمی و دروس سنتی در حوزه‌های متعدد این دیار به مدد عالمان عامل و عارفان کامل همچنان فروزان و پرتوافشان است.

پیدایش دانشگاه در این شهر، سابقه‌ای نزدیک به ۲۵ سال دارد و ظهور رشته‌های علوم انسانی در دانشگاه‌های یزد دارای همین قدمت است. تأسیس دانشگاه یزد از همان سال‌های اول بعد از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران و یگانگی این دانشگاه و دانشگاه تربیت معلم یزد و تشکیل مرکزی واحد و متمرکز عملاً مکمل دبیرستانها و آموزشگاه‌های متعدد این استان و ثمره تلاش فرهنگیان سخت‌کوش یزد گردید و این سرزمین را که به داشتن

مدارس و مدرسین موفق شهره بود، از موهبت دانشگاه و استادان و پژوهندگان دانشگاهی برخوردار ساخت.

از آنجا که خاصیت نور جلوه و ظهور است، گردآمدن دانشجویان و استادان و گردآوردن کتابها و مجلات زمینه‌ساز پژوهشها و تألیفاتی گردیده که هر کدام به نوعی می‌توانند در خدمت طالبان دانش و جویندگان علم و عمل باشند. اندیشه انتشار مجله علمی - پژوهشی ناشی از همین احساس نیاز روزافزون بوده است. تلاش صاحب منصبان دانشگاه یزد و همکاری و پی‌گیری اعضای هیأت علمی مجتمع علوم انسانی - مخصوصاً استاد دانشمند و سخت‌کوش، جناب آقای دکتر جلیل بهارستان، در مقام رئیس مجتمع - در جهت پاسخ‌گویی به این خواست طبیعی جامعه دانشگاهیان استان پیش رفته است.

مانند همه نهادها و مجموعه‌ها که در مرحله زمینه‌سازی، محتاج صرف وقت و جذب همکاریها و تهیه امکانات و آماده‌سازیهای گوناگون هستند، کاوش‌نامه علوم انسانی دانشگاه یزد هم به دنبال چند سال کار پراکنده - اما سنجیده و دقیق - و کند - اما اصولی و عمیق - شکل گرفته و طبعاً وام‌دار جمع‌کثیری از اهل تحقیق و پژوهش و گروه نسبتاً پرشماری از همکاران عضو هیأت علمی گروههای آموزشی مختلف مجتمع علوم انسانی است.

از بدو پیدایش مجله و گردآوری مقالات علمی، مدیر مسؤول محترم، جناب آقای دکتر محمد علی صادقیان، رئیس دانشکده زبان و ادبیات فارسی و آقای دکتر محمد غلامرضایی، معاون پژوهشی مجتمع علوم انسانی، بیشترین سهم را داشته‌اند و استاد گرامی جناب آقای دکتر کرامت‌الله زیاری، مدیر گروه جغرافیای دانشگاه یزد، به عنوان سردبیر دوره اول تشکیل مجله، بالاترین نقش را پذیرا شده است. همکاری فوق‌العاده مؤثر رؤسای دانشگاه یزد در آن سنوات و بخصوص همت والا و رهنمودهای پرتأثیر جناب آقای دکتر محمد علی وحدت، ریاست محترم دانشگاه و دکتر مهدی نواب‌پور، معاون پژوهشی دانشگاه یزد در کنار مساعدتهای اداره کل ارشاد اسلامی استان یزد و وزارت علوم، تحقیقات

و فناوری پیوسته امیددهنده و نویدبخش بوده است و باید به درگاه همه آن عزیزان سپاسگزار باشیم.

اعضای محترم هیأت تحریریه و داوران بزرگوار مقالات علمی و نویسندگان مقالات همگی نهایت همکاری را با کارگزاران مجله داشته‌اند و دارند و همکاران اجرایی جناب آقای دکتر زیاری: آقایان فیض پور و مستقیمی در تهیه و تدوین مقالات این شماره کوشش بسیار کرده‌اند و از جمله طرح اساسنامه مجله و تشکیلات آن را سامان بخشیده‌اند که دستاوردهای کنونی حاصل زحمات آن عزیزان است.

ترکیب جدید اجرایی کاوش‌نامه با همراهی مؤثر جناب آقای دکتر مهدی ملک‌ثابت، معاون پژوهشی مجتمع علوم انسانی، کوشیده است که ادامه‌دهنده راه سردبیر محترم و مدیران داخلی پیشین باشد و با هماهنگی و همکاری آنان و بر پایه اساسنامه مدون که به تصویب شوراهای پژوهشی مجتمع علوم انسانی و دانشگاه رسیده، زیر نظر مدیر مسئول مجله کارها را انجام دهد.

جای اظهار خوشبختی است که «کاوش‌نامه» به وجود قوی‌ترین و کارآشنا‌ترین دانشمندان عرصه‌های مختلف علوم مختلف علوم انسانی به عنوان اعضای هیأت تحریریه آراسته است و از حضور همکاران داخلی دانشگاه نیز در این جمع بهره‌مند می‌شود و این پشتوانه محکم علمی و تخصصی قطعاً خواهد توانست ما را در جهت آرمانهای متعالی دانشگاه به درجاتی از رشد و تعالی سوق دهد. از این رو، با تمام وجود از قبول همکاری آن عزیزان با دانشگاه یزد سپاسگزاریم.

درخواست «کاوش‌نامه» از کاوشگران و پژوهندگان علوم انسانی در سراسر کشور آن است که مقالات علمی ارزنده خود را با هماهنگی نظام راهنمای تدوین مقالات این مجله تنظیم نمایند و با ارسال آن آثار، به این کار علمی و پژوهشی یاری برسانند. «کاوش‌نامه» بر طبق اساسنامه خود، پذیرای مقالات کلّیه رشته‌های علوم انسانی و برخی رشته‌های هنر و از

جمله فن معماری است و برای درج نقد و معرفی کتابهای این رشته‌ها نیز آمادگی دارد. طبیعی است که گزینش و ویرایش آثار مطابق عرف مجلات علمی صورت می‌گیرد و نهایتاً مقالات پذیرفته شده با اطلاع و نظر صاحب مقاله آماده چاپ خواهند گردید. در خاتمه، ضمن اظهار تواضع و خشوع نسبت به همه صاحب‌نظران علوم انسانی و نویسندگان مقالات این شماره و شماره‌های بعد و تشکر از استقبال چشمگیر و بی‌نظیر همه همکاران، امید بسیار داریم که بتوانیم در اولین فرصت، کاوش‌نامه را از «دو فصل‌نامه» به «فصل‌نامه» تبدیل کنیم و از مقالات متعدد همکاران بزرگوار بیشتر و بهتر بهره ببریم.

و ما التوفیق الا من عند الله

سید محمود الهام بخش

سر دبیر

